

SIJAISVANHEMPIEN KOKEMUKSIA ARJESSA JAKSAMISESTA

Heidi Koistinen

Opinnäytetyö, syksy 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Itä, Pieksämäki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Koistinen, Heidi: Sijaisvanhempien kokemuksia arjessa jaksamisesta. Pieksämäki syksy 2011, s.40, 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä, Pieksämäki. Sosiaalian koulutusohjelma. Sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaisvanhempien arjessa jaksamista heidän kokemustensa perusteella. Tutkimusaineisto koostui viiden Kuopion alueella asuvan sijaisperheen haastatteluista. Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna ja aineiston analysointi tehtiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Haastattelun teemat olivat sijaisvanhemman arjessa jaksamista tukevat asiat ja voimavarat, sijaisvanhempaa kuormittavat tekijät ja haasteet sekä sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneet asiat. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että sijaisvanhemmat kokivat tärkeimmiksi voimavaroikseen sijoittavan sosiaalityöntekijän sekä oman perheensä ja ystävänsä. Kuormittavimmaksi tekijäksi sijaisvanhemmat kokivat sijaislapsen haastavan käyttäytymisen. Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneiksi asioiksi sijaisvanhemmat kokivat perhekoon kasvamisen sekä toisen sijaisvanhemman jäämisen työelämästä kotiin.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voi todeta, että sijaisvanhempien yhteistyö Kuopion sijoittavien sosiaalityöntekijöiden kanssa sujuu hyvin. Myös ystävien vertaistuki ja perheenjäsenten hyväksyntä sijaisperheenä toimimiselle on tärkeää. Sijaislapsen haasteellisen käyttäytymisen vuoksi sijaisvanhemmilla tulee olla riittävästi ammattitaitoa ja tukitoimia, jotta haastava käytös ei kuormita sijaisvanhempaa liikaa.

Avainsanat: lastensuojelu, sijaisvanhemmat, perhehoito, tukimuodot, jaksaminen

ABSTRACT

Koistinen, Heidi

Pieksämäki Fall 2011, 40 p., 2 appendices. Language: Finnish.

Fosterparents' experiences of their everyday life.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.
Degree: Bachelor of Social Service, Kindergarten Teacher Qualification.

The meaning of my thesis was to research how foster parents manage in their everyday life. The material consisted of interviews of five foster families living in the area of Kuopio. The interview was carried out as a theme interview and the material was analyzed by data-based content analysis. The themes of the interview were the resources and things that support and things that strain the foster parents in their everyday life as well as things that have changed when becoming foster parents. This thesis is a qualitative research.

The result was that foster parents thought their most important source of strength to be the social worker and their own family and friends. The most straining thing seemed to be the challenging behavior of the foster child. The things that had changed were the size of the family and the fact that the other foster parent had to stay at home.

The conclusion of the research is that the co-operation between the foster parents and the social workers is doing well in Kuopio. Also peer support from friends and the approval of fostering from all the family members is important. Foster parents should have enough professional abilities and social support to manage with foster children with challenging behavior.

Keywords: child welfare, foster parents, family treatment, social support, manage in everyday life

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LASTENSUOJELU SUOMESSA.....	6
2.1 Lastensuojelun sijaishuolto	6
2.1.1 Perhehoito.....	7
2.1.2 Ammatillinen perhekoti	8
2.1.3 Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta	9
2.1.4 Polku sijaisvanhemmaksi	10
2.2 Lapsen haastavan käytöksen ilmeneminen ja syyt.....	11
3 SIJAISVANHEMPIEN JAKSAMINEN.....	13
3.1 Jaksamiseen vaikuttavat tekijät	13
3.2 Sijaisvanhempien tuki	14
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
4.1 Aiheen valinta ja ajankohtaisuus	17
4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat	17
4.3 Tutkimuksen kohdejoukko, tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu	18
4.4 Tutkimusaineiston analysointi.....	21
5 TUTKIMUSTULOKSET	22
5.1 Arjessa jaksamista tukevat asiat ja voimavarat	22
5.2 Kuormittavat tekijät ja haasteet.....	25
5.3 Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneet asiat	27
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	29
7 POHDINTA	32
7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	32
7.2 Opinnäytetyöprosessi ja sen arviointi	33
LÄHTEET	36
LIITTEET	39
Liite 1. Teemahaastattelurunko	39
Liite 2. Suostumus haastatteluun.....	40

1 JOHDANTO

Mediassa ovat lähivuosina olleet näkyvästi esillä kuntien lama-aikojen leikkaukset ja niiden vaikutukset tämän päivän lastensuojelun tilastoihin. Lehdissä puhutaan paljon lasten huostaanottojen lisääntymisestä sekä sijaisperheiden tarpeesta. Huostaan otettujen lasten määrä vuosina 1991–2008 välisenä aikana on tasaiseen tahtiin noussut. Ainoastaan vuonna 2009 huostaan otettujen lasten määrä laski lievästi edellisvuoteen verrattuna, vaikkakin kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä edelleen nousi. Vuonna 2009 otettiin huostaan kaikkiaan yli 16 000 lasta, joista lähes puolet (49 %) sijoitettiin perhehoitoon. Yhteensä sosiaalityön asiakkaana ja avohuollon tukitoimenpiteiden piirissä lapsia ja nuoria oli yli 70 000 henkilöä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2010, 1, 4.)

Tulevaisuuden Suomessa sijaislapsia sijoitetaan entistä vähemmän laitoksiin ja jo vuoden 2012 alusta lähtien kodin ulkopuolelle sijoitettavia lapsia pyritään sijoittamaan ensisijaisesti sijaisperheisiin (Roikonen 2011, 6). Yhteiskunnalle perhehoito on edullisin vaihtoehto kodin ulkopuolelle sijoitettavista hoitomuodoista. Sijoitetuille henkilöille se mahdollistaa pysyvät ihmissuhteet ja sellaisen elinympäristön, jossa voi osallistua tavalisen arjen askareisiin sekä toimintoihin (Ketola 2008b, 22). Suurena haasteena onkin löytää tarpeeksi perheitä, jotka ovat valmiita avaamaan kotinsa ovet perhehoitoa tarvitseville lapsille ja nuorille.

Opinnäytetyöni antaa tietoa lastensuojelun perhehoidosta sekä sijaisvanhempien jaksamista edistävistä tukimuodoista. Sen tarkoituksena on herättää mielenkiintoa sijaisvanhemmuutta kohtaan sekä tuoda esiin sijaisvanhempien omakohtaisia kokemuksia perhehoidon sekä arjessa jaksamista tukevien ja kuormittavien tekijöiden kannalta. Uskon, että tutkimukseni voi herättää ajatuksia henkilöissä, jotka ovat harkitsemassa sijaisvanhemmaksi lähtemistä, sekä henkilöissä, joille sijaisvanhemmuus on vielä melko tuntematon asia.

2 LASTENSUOJELU SUOMESSA

Suomessa lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki. Sen tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Lain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Jos vanhemmat tai huoltajat tarvitsevat apua tehtävässään, lastensuojelun tulee auttaa heitä erilaisin tukitoimin riittävän varhain ja ohjattava perhe lastensuojelun piiriin. (Lastensuojelulaki 2007, 1 §, 2 §.) Ennen korjaavia lastensuojelullisia tukitoimia tulee kuitenkin panostaa ehkäisevään lastensuojeluun. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoituksena on lasten hyvinvoinnin edistäminen, lasten ja heidän vanhempinsa ongelmien ennaltaehkäiseminen sekä valmiina olevien ongelmien vakavoitumisen estäminen. Ehkäisevää työtä toteutetaan muun muassa lastenneuvolassa, päivähoidossa, koulussa sekä erilaisten harrastustoimintojen piirissä. (Sosiaaliportti 2011c.)

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Sosiaalityö on sosiaalihuollon ammattilaisten toteuttamaa ohjausta, neuvontaa, sosiaalisten ongelmien selvittämistä ja tukitoimien järjestämistä. Sen tavoitteena on vahvistaa tuen tarpeessa olevien omaehtoista selviytymistä vaikeuksistaan sekä ehkäistä syrjäytymistä. Sosiaalityön palveluja järjestetään erityisesti mm. lapsille ja heidän perheilleen, työttömille sekä mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiville. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.)

Lastensuojelu on osa sosiaalityötä. Lastensuojelun sijaishuolto tarkoittaa lapsen sijoittamista hänen kotinsa ulkopuolelle kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton nojalla. Sijaishuollon tarkoituksena on turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukainen hyvinvointi. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoidossa, ammatillisessa perhekodissa, laitoshoidossa tai muussa lapsen tarpeiden mukaisessa paikassa. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on tärkeää ottaa huomioon sijoituksen taustalla olevat lähtökohdat sekä lapsen fyysiset, psyykkiset, emotionaaliset ja sosiaaliset tarpeet. (Sosiaaliportti 2011d.) Avohuollon tukitoimenpiteet ovat aina ensisijaisia sijaishuoltoon ja huostaanottoon nähden (Sosiaaliportti 2011a).

Sijaishuollon aikana lapsella on oikeus tavata läheisiä ihmisiään, joita voivat olla mm. biologiset vanhemmat ja sisarukset. Biologisilla vanhemmilla säilyy huostaanoton ja kiireellisen sijoituksenkin aikana oikeus huoltajuuteen, ja heillä on oikeus saada tietoa lapsensa asioista sekä pitää lapseen yhteyttä. Sijaishuollon tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen niiltä osin, kuin se on mahdollista. Lapsen etu on aina otettava huomioon sijaishuollon jokaisessa vaiheessa. (Sosiaaliportti 2011d.)

2.1.1 Perhehoito

Tässä tutkimuksessa sijaisvanhemmuudella tarkoitetaan lastensuojelun perhehoidon mukaisen ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon järjestämistä yksityiskodissa sitä tarvitsevalle lapselle (Hakkarainen, Kuukkanen & Piispanen 2010, 5). Sijaiskodiksi kutsutaan perhehoitajan eli sijaisvanhemman kotia, jossa hän asuu yhdessä sijoitetun lapsen kanssa. Lastensuojelun perhehoito on lastensuojelullinen toimenpide, jonka tarkoituksena on antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus läheisiin ihmissuhteisiin ja perheenomaiseen hoitoon niin, että lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun toteutuisi. Perhe-elämän katsotaan edistävän lapsen perusturvallisuutta sekä sosiaalista, fyysistä ja psyykkistä kehitystä. Perhehoidon tehtävänä on auttaa lasta palaamaan takaisin hänen biologiseen perheeseensä silloin, kun se on mahdollista. (Hakkarainen ym. 2010, 5.)

Sijaiskodin tilojen tulee olla varustetasoltaan ja tiloiltaan sellaiset, että ne soveltuvat siellä annettavaan perhehoitoon ja että jokaisella sijaislapsella on mahdollisuus yksityisyyteen ja omaan rauhaan. Perhehoidossa voi yhtäaikaaisesti olla neljä hoidettavaa henkilöä. Lukuun lasketaan mukaan sijaisvanhemman omat alle kouluikäiset lapset. Lukumäärä voi ylittyä, jos sisarukset tai samaan perheeseen kuuluvat lapset tarvitsevat perhesijoituspaikkaa. Jos vähintään toisella sijaisvanhemmalla on sosiaalialan koulutus ja tarvittava työkokemus, voi sijoitettuja lapsia olla perheessä enintään seitsemän. (Sosiaaliportti 2011f.)

Perhehoitaja tekee kunnan kanssa perhehoitajalain mukaisen toimeksiantosopimuksen perhehoidon järjestämisestä (Sosiaaliportti 2011f). Perhehoitajaksi voi ryhtyä henkilö, joka on ominaisuuksiltaan, koulutukseltaan tai kokemuksiltaan sopiva antamaan perhehoitoa (Perhehoitajalaki 1992, 1 §). Sosiaaliviranomaiset arvioivat perhehoitajaksi aiko-

van henkilökohtaisia ominaisuuksia keskustelujen avulla. Myös perhehoitaja itse joutuu arvioimaan omia kykyjään toimia perhehoitajana. (Ketola 2008b, 21.) Erityistä huomiota kiinnitetään kodin ihmissuhteisiin sekä perhehoitajan kykyyn huomioida sijoitettavan lapsen tarpeet lapsen edun mukaisesti. Hyvin tärkeää on selvittää, hyväksyvätkö kaikki sijaisperheen perheenjäsenet sijaislapsen ja saako sijaislapsi tasavertaisen aseman muihin perheenjäseniin nähden. Perhehoitajan tulee myös tukea lasta pitämään yhteyttä läheisiinsä ihmisiin sekä sitoutua pitkäaikaisesti lapsen hoitoon. (Sosiaaliportti 2011f.)

Perhehoitajille maksetaan sijaisvanhemmuudesta palkkiota ja kulukorvausta. Vuonna 2011 perhehoitajan minimipalkkio on 353,26 euroa ja kulukorvauksen vähimmäismäärä on 378,08 euroa. Palkkiosta neuvotellaan tapauskohtaisesti ja sen suuruus voi vaihdella sijaislapsen hoidon vaativuuden ja sitovuuden perusteella. Kulukorvauksen on tarkoitus kattaa sijaislapsen hoidosta aiheutuvat kustannukset. Kulukorvaukseen sisältyy sijaislapsen ravinto, asuminen, virkistys- ja harrastustoiminta, henkilökohtaiset tarpeet sekä muut jatkuvat menot. (Perhehoitoliitto i.a.a.) Sijaisvanhempi ei ole elatussuhteessa sijoitettuun lapseen nähden, jonka vuoksi kulukorvauksella tulisi pystyä kattamaan kaikki sijaislapsen elämiseen ja hoitoon liittyvät kulut (Ketola 2008a, 54).

Yli puolet toimeksiantosuhteisista sijaisperheistä saa päätoimiset tulonsa perhehoidosta. Usein sijaislapsilla on paljon erityishoidontarpeita, jotka tulisi huomioida perhehoitajien palkkioita määriteltäessä. Hyvin tärkeää on, että perhehoitajien palkkioiden taso mahdollistaisi vanhemman jäämisen kokopäiväisesti kotiin ja lisäisi uusien sijaisvanhempien kiinnostusta ryhtyä perhehoitajaksi. (Ketola 2008a, 53.)

2.1.2 Ammatillinen perhekoti

Ammatillinen perhekoti sijoittuu yksityisen perhekodin ja laitoshuollon väliin. Ammatillisessa perhekodissa voidaan antaa perhehoitoa esimerkiksi sellaiselle lapselle tai nuorelle, joka ei vaikeahoitoisuutensa vuoksi voi olla sijoitettuna perheeseen. Ammatillisen perhekodin perustajalla tulee olla vaadittava koulutus ja työkokemus sekä sopivat ominaisuudet toimia tehtävässä. Yleensä sijoitettujen lasten kanssa asuu kaksi hoidosta ja kasvatuksesta vastaavaa henkilöä. Tällöin lasten enimmäismäärä ammatillisessa perhekodissa on seitsemän henkilöä, jos vähintään toisella on perhehoitajalain mukainen kelpoisuus tehtävään. (Sosiaaliportti 2011e.)

Ammatilliset perhekodit toimivat lääninhallituksen luvalla ja heillä on kunnan kanssa ostopalvelusopimus. Perhekodin vanhempien lisäksi perhekodissa työskentelee usein myös muita ulkopuolisia työntekijöitä. (Ketola 2008b, 19.) Perhekodin tilat tulee olla sellaiset, että ne mahdollistavat kodinomaiseen ja yksityiseen asumiseen. Perhekodin turvallisuuteen asetetaan tavallista kotia tiukemmat säännöt, jolloin tilojen pitää olla pelastusviranomaisten määräysten mukaiset. (Sosiaaliportti 2011e.)

2.1.3 Tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta

Avohuollon toimenpiteet ovat aina ensisijaisia sijaishuoltoon nähden. Niihin on ryhdyttävä välittömästi, jos lapsen kasvuolot eivät turvaa tervettä ja turvallista kasvua tai jos lapsi itse omalla käyttäytymisellään on vaarana omalle kasvuun tai kehitykselleen. Avohuollon tukitoimia ovat muun muassa perhetyö sekä tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta. (Sosiaaliportti 2011b.)

Tukihenkilöitä ja tukiperheitä voidaan järjestää avohuollon tukitoimena lapselle, joka sitä tarvitsee. Toiminta on vapaaehtoista ja se täydentää lastensuojelun ammattilaisten tekemää työtä. Tukihenkilötoiminta tapahtuu noin kerran viikossa tai kahdessa viikossa, jolloin tukihenkilö ja tuettava henkilö tapaavat esimerkiksi tuettavan harrastuksen tai muuten mieluisen tekemisen parissa. Tukiperhetoiminnassa tuettava henkilö esimerkiksi yöpyy tukiperheessä yhtenä viikonloppuna kuukaudessa ja on mukana tukiperheen arjessa. (Sosiaaliportti 2011b.)

Tukihenkilöiden ja tukiperheiden tulee saada riittävästi koulutusta ja perehdytystä sekä ohjausta ja tukea vapaaehtoistyöhön. Omien voimavarojen tiedostaminen on tärkeää, ettei tukisuhteelle omistauduta enempää kuin on mahdollista. Tukihenkilöille ja -perheille on hyvä järjestää ammattilaisten tuen lisäksi erilaisia vertaisryhmiä ja muita tapaamisia, joissa voi keskustella muiden vapaaehtoisten kanssa. Tukitoiminnassa on ehdoton vaitiolovelvollisuus ja toimintaan tarvitaan sitoutumista ja luotettavuutta. Ennen tukihenkilöksi tai -perheeksi valitsemista selvitetään henkilöiden valmiuksia ja motiiveja ryhtyä toimintaan mukaan. Vaikka tukitoiminta on vapaaehtoistyötä, siitä voidaan maksaa palkkio tai kulukorvaus. (Sosiaaliportti 2011b.)

2.1.4 Polku sijaisvanhemmaksi

Sijaisperheeksi aikoville järjestetään Pride-valmennuskursseja. Pride-kursseja järjestävät mm. kunnat, sijaishuoltoyksiköt sekä Pelastakaa Lapset ry. (Hakkarainen ym. 2010, 5–6.) Kurssin vetäjinä toimii Pesäpuu ry:n Pride-koulutusohjauksen saanut sosiaalityöntekijä yhdessä kokeneen sijaisvanhemman kanssa. Valmennuksessa käytetään menetelmänä vuorovaikutuksellista valmennusta, johon sisältyy mm. ryhmätyöskentelyä ja elämyksellisiä harjoituksia. (Pesäpuu ry 2010.) Valmennus sisältää yhdeksän tapaamista, kotitehtäviä, perhetapaamisia, kotikäyntejä sekä arvioinnin sijaisvanhempien valmiuksista (Hakkarainen ym. 2010, 7).

Pride-valmennuksen tavoitteena on antaa sijaisvanhemmaksi aikoville tietoa valmiuksista, joita sijaisvanhemmat tarvitsevat, auttaa valmennukseen osallistuvia arvioimaan omia valmiuksiaan sekä tekemään tietoisien ratkaisujen sijaisvanhemmaksi ryhtymisestä (Pesäpuu ry 2010). Lasten ja nuorten sijaisvanhempana tarvittavia valmiuksia ovat suojella ja hoivata lasta, tukea lapsen kehitystä, turvata lapsen läheiset ihmissuhteet vanhempiin ja muihin tärkeisiin ihmisiin yhteyttä pitämällä, sitoutua lapseen mahdollisesti loppuelämän ajaksi sekä tehdä yhteistyötä lasta koskevissa asioissa. (Hakkarainen ym. 2010, 7.)

Valmennus antaa turvallisen pohjan aloittaa perhehoito sekä sijaisvanhemman että sijoittajatahon kannalta. Valmennukseen osallistuneiden mukaan valmennus auttaa päätöksen teossa ryhtyä sijaisvanhemmaksi ja antaa siihen tarvittavia valmiuksia. Tietoa Pride-valmennuksesta ja alkavista ryhmistä saa Pesäpuu ry:ltä. (Hakkarainen ym. 2010, 7.)

Perhehoidosta kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä esimerkiksi oman kuntansa sosiaalitoimistoon tai alueelliseen sijaishuollon yksikköön. Myös Pelastakaa Lapset ry järjestää valmennusta sekä lyhyt- että pitkäaikaisesta perhehoidosta kiinnostuneille sekä tukiperheiksi ja -henkilöiksi aikoville. Kiinnostuneen henkilön yhteydenoton jälkeen järjestetään työntekijöiden ja perhehoidosta kiinnostuneiden henkilöiden tapaaminen, jossa täytetään perustietolomakkeita ja annetaan tietoa muun muassa valmennuksesta. Valmennuksen, perheen valmiuksien arvioinnin ja hyväksymispäätöksen jälkeen sijoitusprosessi käynnistyy. (Hakkarainen ym. 2010, 8.)

Sijoitusprosessi sisältää mm. selvityksen sijoitettavan henkilön hoidon ja tuen tarpeista, omista toivomuksista sekä sijoitettavan läheisten ihmisten mielipiteistä. Myös sijoitettavan henkilön ja perhehoitoa antavan sijaisperheen tapaamisesta ja tutustumisesta sovi- taan. Kun sijoituspäätös on tehty, perhehoitaja tekee toimeksiantosopimuksen, jonka jälkeen lapsi sijoitetaan perheeseen. Perhehoidon käynnistyessä tehdään sijoitetun hen- kilön asiakassuunnitelma ja palvelusuunnitelma, ja yhteistyö sijaisperheen ja sijoittavan tahon välillä alkaa. (Hakkarainen ym. 2010, 8.)

Jotta perhehoito onnistuisi mahdollisimman hyvin, on tärkeää, että sijaisvanhempi saa tehtävänsä valmennusta, sijoitusprosessi tehdään huolellisesti ja sijoitettava henkilö sijoitetaan juuri sellaiseen perheeseen, joka on hänelle sopiva. (Hakkarainen ym. 2010, 8.) Valmennuksen jälkeen sijaislasta voi joutua odottamaan jopa yhdestä kahteen vuotta. Sosiaalityöntekijä ottaa vanhempiin yhteyttä, kun perheeseen sopivan lapsen arvioidaan tarvitsevan sijaishoitoa. Ennen varsinaista sijoitusprosessin käynnistämistä perheelle annetaan tietoa sijoitettavasta lapsesta ja perhe itsekin arvioi soveltuvuuttaan toimia si- jaisperheenä kyseiselle lapselle. (Perhehoitoliitto i.a.c.)

2.2 Lapsen haastavan käytöksen ilmeneminen ja syyt

Perhehoitajat voivat joutua kohtaamaan lastensuojelun piirissä olevien lasten osalta haastavaa käytöstä. Mehtonen (2008, 33–34) kertoo tutkimuksessaan eri lähteisiin viita- ten sijoitettujen lasten taustoista ja niiden mahdollisista vaikutuksista heidän elämäänsä. Lapsi, joka on joutunut luopumaan kodistaan ja perheestään, joutuu käymään läpi suru- työn. Sijoitettu lapsi voi olla kokenut väkivallan pelkoa, hylkäämisen uhkaa ja turvat- tomia ihmissuhteita. Lapsen varhaiset hoivakokemukset toimivat pohjana koko hänen elämälleen ja sille, miten hän ympärillä olevat asiat kokee. Ensimmäiset negatiiviset läheisyyden kokemukset voivat traumatisoida lapsen vakavasti, ja hänelle voi olla myö- hemmin vaikeaa muodostaa turvallista kiintymyssuhdetta toiseen ihmiseen. Myös lap- sen kokemalla stressillä voi olla kauaskantoiset seuraukset lapsen kehityksen, käyttäy- tymisen, tunne-elämän sekä hoitajaansa kiinnittymisen kannalta. Stressin on voinut ai- heuttaa vanhemman päihteiden käyttö lapsen sikiö- ja vauva-aikana, pahoinpitely tai muu laiminlyönti.

Kiintymyssuhde alkaa muodostua lapsen ja äidin välillä jo raskausaikana (Kalland 2004, 123). Lapsi muodostaa syntymänsä jälkeen kiintymyssuhteen häntä hoitavaan aikuiseen. Kiintymyssuhdeteoriassa on neljä kiintymysmallia, jotka ovat luottavaisesti, välttelevästi, ristiriitaisesti ja disorganisoituneesti kiinnittyneet mallit. Huostaan otetut lapset ovat pääasiassa joko ristiriitaisesti tai disorganisoituneesti kiinnittyneitä lapsia. Ristiriitaisessa kiintymysmallissa lapsi kokee hoidon ristiriitaiseksi, koska vanhempi on välillä läsnä- ja välillä poissaoleva, eikä lapsi pysty ennakoimaan vanhemmassa tapahtuvia muutoksia. Lapsi on takertuva ja aggressiivinen eikä tule lohdutetuksi helposti. Ristiriitainen kiinnittyminen on pitkäaikaisriski lapsen kehitykselle. Disorganisoituneessa kiintymysmallissa kiintyminen vanhempaan puuttuu kokonaan, tai se on äärimmäisen vääristynyttä. Lapsi kokee laiminlyöntiä, hyljeksintää ja pahoinpitelyä eikä voi ymmärtää vanhemman hämmentävää käyttäytymistä. Lapsi on pelokas, varautunut sekä taipuvainen paniikkiin ja aggressioon, ja hänellä voi olla pakonomainen tarve miellyttää ja hallita tilannetta, jotta kokisi turvallisuutta. Disorganisoitunut kiinnittyminen altistaa lasta vakaville persoonallisuuden häiriöille. (Tuovila 2008, 36–38.)

Huostaan otetuilla lapsilla on lähes poikkeuksetta vaurioitunut kiintymyssuhdemalli. Hyvin pienetkin lapset ovat sisäistäneet ympäristönsä epäluotettavuuden, ja heillä on monenlaisia kauhukokemuksia vauva-ajoista lähtien. Varhaiset kiintymyssuhteen vauriot ja traumaattiset kokemukset vahingoittavat lasta ja altistavat häntä myöhemmin elämässä erilaisille ongelmille kuten käyttäytymishäiriöille, psyykkisille ongelmille sekä oppimisvaikeuksille. Myös tunne-elämän, älyllisen kehityksen, sosiaalisen kehityksen sekä fyysisen kehityksen osa-alueet voivat joiltain osin vaurioitua. (Kalland 2004, 119; Tuovila 2008 38–39, 52.)

Huostaan otettujen lasten menneisyyden kokemukset ja traumat vaikeuttavat positiivisen ja vastavuoroisen suhteen luomista heitä hoitavien aikuisten kanssa. Lapsi voi olla niin vaikeahoitoinen, että jopa sijoitus sijaisperheen kanssa voi purkautua. (Tuovila 2008, 44.) Sijoituksen katkeaminen on aina kriisi, ja se aktivoi lapsessa hänen aiemmin kokemansa hylkäämis- ja sijoituskokemuksensa sekä käsittelemättömät traumansa (Janhunen 2008, 124). Kiintymyssuhde hoitavan aikuisen kanssa voi antaa myöhemmin lapselle korjaavia kokemuksia menneisyyden kokemuksista huolimatta. Tämä edellyttää sitä, että sijoituksen perusteet ovat kunnossa ja lapsella on lupa kiintyä sijaisvanhem-

piinsa. Kiintymistä häiritsee, jos lapselle ylläpidetään epärealistista mahdollisuutta palata kotiin biologisten vanhempien luokse, jolloin tilanne on edelleen vaurioittava sekä lapsen, biologisten vanhempien että sijaisvanhempien kannalta. Vaikka vaurioitunutta mieltä ja kehitystä voidaan myöhemmillä kokemuksilla korjata, voi joskus joutua toteamaan, että lapsen kehityksessä on rikkoutunut jotain lopullisesti. Kuitenkin on tärkeää muistaa, että silloinkin lapsen elämänlaatua ja tulevaisuutta voidaan kohentaa huomattavasti turvallisten kiintymissuhteiden avulla. (Tuovila 2008, 32–34.)

3 SIJAISVANHEMPIEN JAKSAMINEN

Sijaisvanhemmuus poikkeaa biologisesta vanhemmuudesta monella eri tavalla. Sijaisvanhemmat eivät koe samanlaista odotusaikaa kuin biologiset vanhemmat ennen lapsen syntymää, mutta monenlaisia odotuksia ja mielikuvia on sijaisvanhemmillakin sijaislasta odottaessa. (Mehtonen 2008, 37, 40.) Sijaisperheet kohtaavat niin aurinkoisia kuin myrskyisiäkin päiviä ja on tärkeää tietää, että sijaisvanhemmilla on tukenaan erilaisia palveluja ja tukiverkostoja (Perhehoitoliitto i.a.b). Erityisesti sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea sijoitetun lapsen ongelmien, yhteistyön tekemisen sekä muiden sijaisvanhemmuuteen liittyvien asioiden kanssa (Mehtonen 2008, 40), jonka vuoksi tuen tarve voi olla biologista vanhempaa suurempi.

3.1 Jaksamiseen vaikuttavat tekijät

Jaksamiseen ja henkiseen hyvinvointiin vaikuttaa ainakin neljä elämän osa-aluetta: työ, perhe, sosiaalinen elämä ja oma aika (Rytikangas 2008, 42). Saarinen (2006, 19–20) käsittelee tutkimuksessaan eri lähteisiin viitaten sijaisvanhemmuuden yhteyttä kotiansiotyöhön. Työ ja perhe tarkoittavat sijaisvanhemmille usein käytännössä samaa asiaa, jolloin sijaisvanhemman omaa aikaa ja työaikaa voi olla vaikea erotella. Kotona työskentelevät voivat myös kärsiä työtovereiden puutteesta sekä työn vähäisestä arvostamisesta. Sen vuoksi sosiaalisesta elämästä tulisi pitää huolta kodin ja perheen ulkopuolella. Esimerkiksi ystävien tapaaminen auttaa irrottautumaan arkea painavista asioista ja mui-

den sijaisvanhempien tapaaminen antaa arvokasta vertaistukea sijaisperheenä toimimiseen.

Levon ja oman ajan merkitystä ei tule unohtaa jaksamiseen vaikuttavana tekijänä. Esimerkiksi säännöllisen liikunnan harrastamisesta on monenlaista hyötyä. Liikunta antaa nopeasti energiaa ja vireyttä, jonka seurauksena mielikin on positiivisempi. Tällöin ihminen saa enemmän aikaiseksi ja jaksaa taas arjessa paljon paremmin. (Rytikangas 2008, 146.) Myös oman ajan ottaminen vaikuttaa varmasti siihen, kuinka hyvin jaksaa hoitaa muita vanhemmuuteen liittyviä velvollisuuksia. Sijaisvanhempana, kuten myös muuten lapsiperheen vanhempana, omaa aikaa voi olla vaikea järjestää, jonka vuoksi kannattaa huomioida pienetkin rauhalliset hetket arjen keskellä esimerkiksi silloin, kun lapset ovat päiväunilla.

Parisuhteen merkitys arjessa jaksamiselle on suuri. Parisuhteen laatu heijastuu lähiympäristöömme ja vaikuttaa siihen, kuinka jaksamme ottaa vastaan ympäristössämme tapahtuvia muutoksia. Lasten tultua perheeseen, vanhempien yhteinen aika väistämättä vähenee. Kuitenkin on tärkeää pitää huolta parisuhteesta ja pyrkiä tietoisesti hoitamaan sitä. (Väestöliitto 2011.) Suhteen hyvinvointiin vaikuttaa yhteinen aika ja läsnä oleva vuorovaikutus (Hämäläinen 2007, 183), jonka vuoksi niitä tulisi pyrkiä vaalimaan arjenkin keskellä.

3.2 Sijaisvanhempien tuki

Perhehoitoa määrittävässä lainsäädännössä on kirjattuna perhehoitajille kuuluvia tukimuotoja, jotka auttavat sekä perhehoitajaa, että perheeseen sijoitettuja henkilöitä (Hakkarainen ym. 2010, 21; Perhehoitoliitto i.a.b). Tuen lähtökohtana tulisi olla sijaisvanhempien ja sijoitettujen lasten yksilölliset tarpeet. Koska kaikki lapset ja perheet eivät tarvitse samanlaisia palveluja, annettava tuki ei saisi rajoittua pelkästään valmiina olevien tukipalvelujen varaan. (Ketola 2008a, 46.)

Ensisijaisesti tuen järjestämisestä vastaa sijoittava kunta. Yksi olennainen asia koko perhehoidon prosessin ajan on perhehoitajan ja sijoittavan sosiaalityöntekijän yhteistyön sujuminen. (Hakkarainen ym. 2010, 21.) Perhehoitajan ensisijainen tukija tulisi olla so-

siaalityöntekijä, joka taloudellisen tuen lisäksi hoitaisi myös muita sijaisperheen tuen tarpeita. Sosiaalityöntekijän helppo tavoitettavuus sekä perhehoidon sujumisen seuranta ovat sijaisvanhemmalle tärkeitä tuen muotoja. (Perhehoitoliitto i.a.b.)

Muita sijaisperheille suunnattuja tukitoimia ovat mm. ennakkovalmennus, jota on käsitelty edellä, mahdollisuus vapaaseen, työnohjaus ja vertaistuki (Hakkarainen ym. 2010, 21) sekä yleiset sosiaali- ja terveydenhuollon, ja kolmannen sektorin palvelut.

Perhehoitajalla on **mahdollisuus vapaaseen ja lomaan**. Perhehoitajalaissa (1992, 6 §) on määritelty, että sijaisvanhempi on oikeutettu yhteen vapaapäivään jokaista kalenterikuukautta kohti. Sijoittajakunta vastaa vapaapäivän mahdollistamisesta, mutta käytännössä perhehoitaja itse hankkii sijaisen vapaapäivälleen, joka voi olla esimerkiksi sijaisperheen sukulainen tai ystävä. Sijaisina voivat toimia myös toiset sijaisperheet, laitokset tai ammatilliset perhekodit. Jos sijaisvanhempi ei pysty pitämään vapaata vapaana vaikkapa silloin, kun lapset ovat pieniä, vapaa maksetaan rahana. (Ketola 2008a, 52.)

Sijaisperheillä on mahdollisuus päästä tuetulle lomalle, joita järjestää Perhehoitoliitto yhdessä lomajärjestöjen kanssa. Tuetut lomat mahdollistavat koko perheelle yhteisen loman, koska se tulee perheelle taloudellisesti edulliseksi ja se järjestetään yleensä koulujen loma-aikoina. Loman aikana sijaisperheillä on mahdollisuus vertaistukeen sekä keskusteluun Perhehoitoliiton työntekijän kanssa perhetyöhön liittyvissä asioissa. (Ketola 2008a, 51–52.)

Muulloin sijaisvanhemmat voivat järjestää itselleen vapaa-aikaa esimerkiksi lastenhoitajan avulla. Jos perheellä ei ole sukulaisia tai ystäviä, jotka voisivat auttaa lastenhoidossa, yksi vaihtoehto on esimerkiksi palkata lastenhoitaja Mannerheimin Lastensuojeluliitolta. Mannerheimin Lastensuojeluliiton lastenhoitajat ovat saaneet lastenhoitajakoulutuksen ja perehdytyksen tehtävänsä, ja heillä on vaitiolovelvollisuus perhettä koskevissa asioissa (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.).

Sijaisvanhemman arki voi olla haastavaa, jolloin perhehoitaja voi tarvita ulkopuolista **työnohjausta** jaksamisensa turvaamiseksi. Sijaisvanhemmille voidaan järjestää yksilö- tai ryhmätyönohjausta. Sijaisvanhemmat voivat tarvita yksilötyönohjausta esimerkiksi perheen henkilökohtaisten asioiden käsittelyssä. Ryhmätyönohjauksessa hyvää on mui-

den sijaisvanhempien vertaistuki, joka mahdollistaa kokemusten jakamista muiden perheiden kanssa. Kokemusten mukaan sijoittava sosiaalityöntekijä ei ole paras mahdollinen työnohjaaja, koska hänen tehtävänään on valvoa muuten sijoitukseen liittyviä asioita. (Ketola 2008a, 49–50.) Esimerkiksi vertaisryhmätoimintaan on koulutettu perhehoitajia ohjaajiksi (Hakkarainen ym. 2010, 21). Sijaisvanhemmat ovatkin toivoneet, että työnohjaajilla olisi henkilökohtaista kokemusta perhehoitoon ja lastensuojeluun liittyvissä asioissa (Ketola 2008a, 50).

Työnohjausta tarvitaan yleensä erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, jolloin sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välistä kiintymyssuhdetta voi olla haastavaa rakentaa. Myös haastavat tilanteet sijoitetun lapsen biologisten vanhempien ja suvun kanssa tehtävästä yhteistyöstä voivat kuormittaa sijaisvanhempaa ja aiheuttaa työnohjauksen tarvetta esimerkiksi silloin, jos biologiset vanhemmat ovat suhtautuneet sijoitukseen kielteisesti. (Ketola 2008a, 50.)

Sijaisvanhemmat ovat kokeneet **vertaisryhmät** yhdeksi tärkeimmäksi tukimuodokseen. Vertaisryhmä antaa mahdollisuuden kokemusten jakamiseen sekä kuulluksi tulemiseen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Vertaisryhmästä voi saada uusia näkökulmia ja toimintamalleja omaan työskentelyyn sijaisvanhempana. (Ketola 2008a, 50.)

Vertaisryhmätoimintaa järjestetään vanhempien lisäksi myös sijoitetuille lapsille ja nuorille. Vertaisryhmä voi auttaa menneisyyden hylkäämiskokemusten ja muiden traumaattisten lapsuudenkokemusten käsittelemisessä. Tukemalla ja auttamalla lapsi eheytyy ja sitä myöten edesautetaan myös sijaisperheen jaksamista. (Perhehoitoliitto i.a.b.)

On tärkeää muistaa, että **yleiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut** ovat aina perhehoitajien ja perhehoitoon sijoitettujen henkilöiden käytettävissä. Lisäksi toimeksiantosuhteisten perhehoitajien kannattaa liittyä **Perhehoitoliiton** alueelliseen jäsenyhdistykseen, koska sen kautta on mahdollista saada tukea monella eri tapaa. Tukimuotoihin kuuluvat mm. asiantuntija- ja kriisipuhelinpalvelua, kuntoutustoimintaa yhdessä Kelan kanssa, perhehoitajien parisuhdekursseja sekä perhehoitajien keskustelupalstan ylläpitämistä. (Hakkarainen ym. 2010, 21.) Perhehoitoliitto julkaisee myös mm. Perhehoito-lehteä, järjestää leirejä sekä vaikuttaa perhehoidon lainsäädännön kehittämiseen (Ketola 2008a, 47–48).

Myös muut **kolmannen sektorin järjestöt** tukevat omalla toiminnallaan sijaisperheitä. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry järjestää koulutuksia sijaisvanhemmille ja tuottaa lisäksi tutkimusta perhehoitoon liittyvissä asioissa ja Pesäpuu ry järjestää Pride-koulutuksen lisäksi perhehoitoon liittyvää täydennyskoulutusta, kouluttaa lasten vertaisryhmien vetäjiä sekä kehittää apuvälineitä lasten kanssa työskentelyyn. Myös Mannerheimin Lastensuojeluliitto sekä Ensi- ja Turvakotien Liitto ry tukevat sijaisvanhempia järjestämällä sopeutumisvalmennusta sijaisperheille. Sopeutumisvalmennuksen tarkoituksena on tukea sijaisvanhempia jaksamisessaan sekä antaa välineitä huomioida ja ymmärtää lapsen erityistarpeita. (Ketola 2008a, 47–48, 51.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Aiheen valinta ja ajankohtaisuus

Pohtiessani opinnäytetyöni aihetta minua kiinnosti alusta alkaen jokin perheen jaksamiseen liittyvä teema. Aiheeni kohdistui lopulta sijaisvanhempien arjessa jaksamiseen sen ajankohtaisuuden vuoksi. Selaillessani erilaisia sanoma- ja ilmaislehtiä huomasin useita artikkeleita, joissa haettiin sijaisvanhempia, käsiteltiin sijaisvanhemmuutta sekä lastensuojelun perhehoidon tarvetta. Olen kiinnostunut aiheesta itsekkin, minkä vuoksi tutkimuksen tekeminen on hyvin mielekästä. Tutkimuksen onnistumisen edellytyksenä onkin yleensä se, että tutkija on itse kiinnostunut aiheesta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 71). Aiheen myötä oma ammatillinen tietouteni kasvaa lastensuojelun osalta ja pystyn tulevaisuudessa kohtaamaan ja ymmärtämään sijaisvanhempia paremmin.

4.2 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimusongelmat

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvailla sijaisvanhempien arjessa jaksamista sekä sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneita asioita heidän kokemustensa perusteella. Tutkimus on kuvaileva, kun pyrkimyksenä on esittää tarkkoja kuvauksia henkilöistä, tapahtumista

tai tilanteista. Tutkimuskysymyksistä etsitään ilmiön näkyvimpiä esiin tulevia käyttäytymismuotoja, tapahtumia ja niin edelleen. (Hirsjärvi ym. 2005, 130.) Etsin tutkittavasta ilmiöstä samankaltaisuuksia, jolloin saan vastaukset tutkimusongelmiin sijaisvanhempien arjessa jaksamisesta.

Tutkimusongelmia tutkimuksessani on kolme:

1. Mitä ovat sijaisvanhemman arjessa jaksamista tukevat asiat sekä voimavarat?
2. Mitä ovat sijaisvanhempaa kuormittavat tekijät sekä haasteet?
3. Mitkä asiat ovat muuttuneet sijaisvanhemmuuden myötä?

4.3 Tutkimuksen kohdejoukko, tutkimusmenetelmä ja aineiston keruu

Tutkin sijaisvanhempien kokemuksia haastattelun avulla, jolloin tutkimukseni lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen, koska haastattelu on tyypillinen laadullisen tutkimuksen aineiston keruumuoto (Kiviniemi 2001, 68). Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä on kerätä aineisto luonnollisissa, todellisissa tilanteissa, joissa tutkittavat määrittelevät tutkijan sijasta sen, mikä on tärkeää. Tutkimusmenetelmänä käytetään esimerkiksi teemahaastattelua, ryhmähaastattelua tai osallistavaa havainnointia. (Hirsjärvi ym. 2005, 155.) Laadullisen tutkimuksen kohdejoukko on usein pieni ja se valitaan tarkoituksenmukaisesti, ei satunnaisotoksena. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan aineistolähtöistä analyysitapaa ja aineiston tapauksia käsitellään ainutlaatuisina, jolloin aineiston tulkinnan tulee olla sen mukaista. (Tuomi 2007, 97; Hirsjärvi ym. 2005, 155). Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan asema on eri tavalla keskeinen kuin tilastollisessa tutkimuksessa ja se antaa tutkijalle mahdollisuuden joustavaan tutkimuksen suunnitteluun ja toteutukseen (Eskola & Suoranta 2008, 20). Laadullista tutkimusta voi kutsua prosessiksi, jossa tutkimustehtävä ja aineistonkeruun menetelmät voivat muotoutua tutkimuksen edetessä, eivätkä välttämättä ole etukäteen päätettävissä olevia asioita (Kiviniemi 2007, 70).

Aluksi tarkoituksenani oli hankkia haastateltavat sijaisvanhemmat Kuopion kaupungin kautta. Hain tutkimuslupaa syksyllä 2010, jonka jälkeen huomasin joulukuussa, että aikatauluni tulee liian kiireiseksi, jos jään odottamaan luvan saantia. Sovimme ohjaavien

opettajien kanssa, että voisin pyytää sijaisvanhemmiksi joitain tuntemiani sijaisvanhempia ja heidän tuttujaan. Näin sain sovittua viiden Kuopion alueella asuvan sijaisperheen kanssa, että he osallistuisivat tutkimukseeni. Alustavan tiedon mukaan haastattelun olisi antanut neljä sijaisäitiä ja yksi sijaisisä. Loppujen lopuksi haastatteluihin osallistui viidestä perheestä 4 sijaisäitiä ja 3 sijaisisää niin, että kahdesta perheestä haastattelun antoi pariskunta yhdessä.

Lastensuojelun harjoittelussani kytkin harjoitteluraporttini opinnäytetyöni aiheeseen ja kysyin sähköpostikirjeen välityksellä erään sijaisvanhemman kokemuksia arjessa jaksamisesta. Tulin sellaiseen tulokseen, että moni asia jäi melko suppeaksi ja olisin halunnut tehdä tarkentavia kysymyksiä saamiini vastauksiin. Haastattelun etuna on se, että tutkittavan vastauksia voi halutessaan selventää ja esiin tulevia tietoja voi syventää lisäkysymyksin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Sen vuoksi valitsin aineiston keruumuodoksi haastattelun kirjallisen kyselyn sijasta.

Koska tutkin sijaisvanhempien kokemuksia, halusin ottaa aineiston keruumenetelmäksi teemahaastattelun. Teemahaastattelussa ei ole tiukasti rajattu kysymyksiä, vaan haastattelu etenee keskeisten teemojen varassa, jolloin haastateltavien ääni pääsee kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Kokosin tutkimusongelmieni pohjalta teemat, joihin halusin mahdollisimman kattavat vastaukset, mutta pyrin pitämään ennakkokäsitykseni loitolla. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, jossa juuri teemat on etukäteen määrätty, mutta niiden tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Haastattelija vain varmistaa, että kaikki aihepiirit käydään haastateltavan kanssa läpi. (Eskola & Vastamäki 2007, 25.)

Kokosin teemoihin liittyen tukilistan, joita ajattelin käyttää haastattelutilanteessa silloin, jos keskustelu takkuu tai haastateltava ei tiedä, mitä teemoihin liittyen osaisi kertoa (Liite 1). Ensisijaisesti annoin sijaisvanhemman kuitenkin kertoa kaikki mieleen tulevat asiat teemoittain, etten johdattelisi haastateltavaa vastaamaan jotain, mikä ei olisi muuten tullut hänen mieleensä.

Otin yhteyttä haastateltaviin ja sovin haastattelupaikan ja -ajankohdan. Haastattelutilanteessa pyrkimyksenä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutuista aihealueista, jonka vuoksi teemat on hyvä lähettää haastateltaville etukäteen (Tuomi & Sarajarvi

2009, 73). Sovimme puhelimessa, että lähetän tekstiviestillä haastattelun teemat sijaisvanhemmille, jotta he voisivat haastattelutilanteessa kertoa kokemuksistaan mahdollisimman kattavasti.

Haastattelutilanteessa pyysin haastateltavia allekirjoittamaan suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Haastattelupaikka määräytyi haastateltavan ehdoilla. Haastateltavan koti on haastateltavalle tuttu ja turvallinen ja monesti haastattelun mahdollisuus onnistua on suuri. Kotiin voi liittyä kuitenkin myös häiriötekijöitä kuten perheenjäsenten läsnäolo tai puhelimen soiminen. (Eskola & Vastamäki 2007, 29.) Haastattelupaikkana olisi paras olla sellainen, että tutkijan ja haastateltavan kommunikaatio on mahdollisimman häiriötöntä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 74). Kuitenkin haastattelijan on vaikea ryhtyä määrittelemään haastateltavan kodissa muiden perheenjäsenten läsnäoloa tai puhelimen kiinni laittamista (Eskola & Vastamäki 2007, 29).

Kolme haastattelua toteutui sijaisperheiden kotona ja kaksi julkisessa tilassa. Haastattelutilanteissa häiriötekijöiksi muodostuivat kotona olevat lapset ja kahvilassa oleva melu. Häiriötekijät eivät juuri haitanneet itse haastattelutilanteessa, mutta myöhemmin kuunnelllessani haastatteluja nauhalta, oli joskus vaikea saada selvää, mitä haastateltava äänitteellä sanoo. En kuitenkaan voinut ohjailla haastattelutilanteessa esimerkiksi perheen lasten tekemisiä, joten luotin, että muistan jälkeensä, mitä milloinkin on keskusteltu.

Nauhoitin haastattelut nauhurilla, jotta haastattelu sujuisi ilman katkoja ja voisin keskittyä mahdollisimman luontevaan vuorovaikutukseen ilman kynää ja paperia. Yleensä haastateltavat eivät vierasta nauhoitusta ja unohtavat nauhurin olemassaolon pian, joka tapahtuikin kaikissa haastattelutilanteissa, vaikka sijaisvanhempi olisi alkuun ihmetellyt nauhoittamista. Haastattelutilanteessa teemat olisi hyvä muistaa ulkoa, ettei haastattelijan tarvitse keskittyä papereiden selailemiseen kesken haastattelun. Sen vuoksi opettelin teemojen sisällön ulkoa ja pyrin johdattelemaan keskustelua luontevasti teemasta toiseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 92.) Haastattelut kestivät keskimäärin n. 45 minuuttia. Lyhin haastattelu oli kestoltaan vajaa puoli tuntia ja pisin haastattelu kesti reilun tunnin.

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut mahdollisimman nopeasti, jotta haastattelu olisi vielä tuoreessa muistissa. Litterointi tarkoittaa haastattelujen kirjoittamista puhtaaksi ja sen voi tehdä monella eri tavalla. Litterointivaiheessa voi kirjoittaa kaiken sana sanalta tarkasti ylös äännähdyksiä myöten tai valita vähemmän tarkka tapa, jolloin esimerkiksi pienet äännähdykset jätetään litteroidusta tekstistä pois. (Eskola & Vastamäki 2007, 42.) Litteroin haastattelut lähes sana sanalta, mutta jätin muun muassa pienet äännähdykset ja tauot merkitsemättä tekstiin, koska en uskonut sen olevan merkityksellistä omassa tutkimuksessani. Myös keskustelut, jotka eivät liittyneet teemoihin, jätin litteroimatta.

Aineiston analyysitavaksi valitsin sisällönanalyysin. Se on perusanalyysimenetelmä, joka sopii kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin. Sisällönanalyysin alle sijoittuva aineistolähtöinen sisällönanalyysi tuntui sopivan omaan tutkimukseeni hyvin. Siinä haastattelut litteroidaan sana sanalta, etsitään sisällöstä samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia vastauksien kesken. Tämän jälkeen samankaltaiset asiat ryhmitellään eli klusteroidaan omiin luokkiinsa. Luokista valitaan tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukainen tieto, josta muodostetaan teoreettisia käsitteitä eli abstrahoidaan. Käsitteitä yhdistellään, jonka jälkeen saadaan vastaus tutkimusongelmaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108–111.)

Litteroinnin jälkeen tulostin haastattelut paperille, jonka jälkeen aloin värikyniä hyväksi käyttäen teemoittelemaan aineistoa teemojen mukaisesti. Teemoittelu on tyypillinen tapa jäsentää teemahaastattelun aineistoa, jossa aineisto järjestellään niin, että jokaisen teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset kyseiseen teemaan liittyen (Eskola & Vastamäki 2007, 42). Kun litteroiduissa teksteissä oli merkattuna eri väreillä teemoihin liittyviä asioita, niitä oli myöhemminkin helppo löytää ja käyttää hyödyksi tutkimustuloksia kirjoittaessa. Ryhmitellyistä vastauksista etsin samankaltaisuuksia, joista poimin useimmin toistuvat ja tutkimusongelmien kannalta merkittävät vastaukset tutkimustuloksiin. Myös joitain toisistaan poikkeavia vastauksia otin mukaan, jos ne tuntuivat merkittäviltä mainita kokonaisuuteen nähden.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset on koottu seitsemän sijaisvanhemman haastatteluiden pohjalta. Sijaisvanhemmat olivat viidestä eri perheestä; joistakin osallistui vain toinen vanhemmista ja kahdesta perheestä osallistui molemmat vanhemmat pariskuntana. Haastatteluissa tuli eniten esille tekijöitä, jotka liittyivät sijaisvanhempien voimavaroihin ja arkea tukeviin asioihin. Kyseisissä vastauksissa esiintyi paljon samankaltaisuutta ja vähiten eroavaisuutta muihin teemoihin nähden. Tuon pääasiassa esille vastauksissa toistuvia samankaltaisuuksia, mutta myös joitain yksittäisiä eroavaisuuksia, jotka ovat mielestäni merkittäviä johonkin teemaan liittyen.

5.1 Arjessa jaksamista tukevat asiat ja voimavarat

Kaikki sijaisvanhemmat kokivat kuntansa sosiaalityöntekijät voimavaraksi. He kokivat, että pääasiassa sosiaalityöntekijän saa hyvin kiinni, kun apua tarvitsee. Jotkut mainitsivat kuitenkin sosiaalityöntekijöiden välillä olevan eroja; toinen vastaa heti kun pystyy, ja toista saa tavoitella pitkän aikaa. Useat kokivat saavansa tarvitsemansa avun sosiaalityöntekijöiltä ja kokivat, että heidän kanssaan saa puhua kaikki asiat niin kuin ne ovat. Muutama vastaajista mainitsi voimavaraksi myös muut viranomaistahot, kuten sijaislasta hoitavan lääkärin tai terapeutin.

Kyllä ne on ihan oikeesti miettiny lasten sitä ettuu, ja meidän ettuu, että kyllä ne minusta on ollu tosi hyviä ja meitä kohtaan hyvin ymmärtäväisiä ja sit jos meillä on ollu jotaki toiveita esittää, että nii kyllä myö on aina kaikki saatu. Että en minä niitä voi moittia mitenkään, että kyllä hyö on parhaansa tehny, mutta kyllä minä ymmärrän, että kauheeta on olla siinä paikalla että ei se niin yksinkertasta mikkään asia oo.

Ihan hirmu hyvin on menny. Että sen (=sosiaalityöntekijän) kanssa pystyy niinkun ei tarvii yhtään niinku kierrellä ja kaarrella eikä kaunistella eikä hienostella. Ei mittään hienosteluja sillä tavalla, että hirmu hyvin on...hän on niin luonnollinen ja rempsee ja semmonen että...

Sijaisvanhemmat kokivat puolison ja toimivan parisuhteen, omat biologiset lapset sekä ystävät tärkeiksi voimavaroiksi. Biologisten lasten myönteistä asennetta ja hyväksyntää

sijaisperheenä toimimiselle pidettiin erittäin tärkeänä. Myös ystävien tuki koettiin hyvin tärkeäksi. Erityisesti toiset sijaisvanhemmat olivat tärkeitä keskustelukavereita, koska heidän koettiin ymmärtävän parhaiten sijaisvanhemmuuden mukanaan tuomia haasteita verrattuna sellaisiin ystäviin, joilla ei ole sijaislapsia.

Ne (= biologiset lapset) on ottanu pikkusisaruksikseen ja tykkää molemmat ihan hirveesti. Sehän meillä oli oikeestaan se loppusysäys tähän että uskalsi lähteä, ku molemmat lapset, omat nuoret oli sitä mieltä että joo kyllä ilman muuta. Ei ois muuten voinu, jos aattelis että ois sanonu, että tänne ei tuu ketään ni...et ei voi siitä lähteä.

Oikeestaan mahdollisimman suuri verkosto, kaveriverkosto. Se on oikeestaan se suuri voimavara.

Miehen kanssa jos aatellaan ni onhan meillä kuitenkin toisemme. Parisuhte ku meillä on ja hyvintoimiva kuitenkin ni sehän on yks hirmu iso yks voimavara.

Toisten sijaisvanhempien lisäksi muutamat vastaajat kokivat saavansa vertaistukea vertaistukiryhmistä ja koulutuksista. He kokivat, että vertaistukiryhmät ja -päivät ovat tärkeitä keskusteluun mahdollistavia paikkoja, koska sijaisvanhempia sitoo tiukka vaitiolovelvollisuus sijaislasten asioihin nähden, minkä vuoksi kellekään ulkopuoliselle ei voi purkaa omia tuntojaan. Sijaisvanhemmat kertoivat, että viimeisen vuoden aikana on järjestetty muun muassa sijaisisien vertaisryhmä sekä Ihan iholla koulutuspäivä sijaisvanhemmille. Molemmista tykättiin todella paljon.

Se oli miesten vertaisryhmä Kuopiossa...Se oli ihan hyvä. Sieltä sai uutta, siellä oli kokeneita sekä alottelijoita sekä kaikenkarvasta porukkaa. Se oli hyvä.

Just oli semmonen koulutus meillä...ni kyllähän se toi paljon voimia ja uusia eväitä ja sellasia. Ja sitte kuuli muitten tarinoita että noh, meillä on oikeestaan ihan helppookin. Että kyllähän ne sellaset tuo sitte semmosta voimaa.

Vapaapäivistä ja lomista vastaajat olivat kahta mieltä. Jotkut sijaisvanhemmista pitivät tärkeänä saada lomaa ja vapaa-aikaa oman perheen kesken ilman sijaislapsien jatkuvaa läsnäoloa. Tällöin on tärkeää, että eri perheistä olevien sijaislasten kotilomat suunnitellaan niin, että ne sattuvat myös samaan aikaan, koska muuten sijaisvanhemmilla ei ole koskaan omaa aikaa ilman sijaislapsia. Toiset sijaisvanhemmat sen sijaan mainitsivat,

että sijaislapset kulkevat perheen mukana myös lomilla, eivätkä he ajattele, että heillä pitäisi olla niin sanotusti sijaislapsista lomaa.

Ku suunnitellaan näitä kotilomia ja muita ni siinäki on osattava olla jämmä, että myös tuua sitä omaa, et se on ihan selvä asia että ku tulee vaikka meilläki kahesta perheestä lapsia, et jos aattelis, että meillä ei koskaan ois sitä omaa aikaa tai sellasta et kukaan ei oo meillä, ni siinä varmaan uupus sitte jollakii tavalla.

Jotenki musta tuntuu, että on perheenjäseniä, että mä en voi jättää niitä lomalta minnekään ja lähtee ite omien biologisten lasten kanssa lomalle, koska myö ollaan perhe ja heiänkin tekkee mieli varmasti lähtee samalla tavalla sinne reissuun.

Muutamit sijaisvanhemmat korostivat puolison kanssa vietettävän säännöllisen vapaa-ajan tai pienen loman tärkeyttä. Heillä oli käytäntönä ottaa noin kerran puolessa vuodessa kahdenkeskinen irtiotto arjesta. Pari vastaajaa oli sitä mieltä, että oma harrastus tukee arjessa jaksamista merkittävästi ja esimerkiksi juoksulenkin jälkeen jaksaa taas olla paljon virkeämpi sijaisvanhempi. Tällöin oma aika on jaettu puolison kanssa niin, että välillä toinen hoitaa lapsia, jotta toinen pääsee yksinään jonnekin.

Vapaa-ajan mahdollistamiseen kaikki sijaisvanhemmat käyttivät lisäksi lastenhoitajaa. Lastenhoitaja oli joko perheen oma biologinen lapsi, isovanhempi tai ulkopuolinen lastenhoitaja. Yhdellä sijaisvanhemmalla oli ulkopuolisista lastenhoitajista huonoja kokemuksia, koska he eivät olleet sijaisvanhemman mielestä osanneet toimia oirehtivan lapsen suhteen tarvittavalla tavalla. Lähes kaikki sijaisvanhemmat mainitsivat, että lastenhoitajan tulee olla lapsille tuttu henkilö ja hänen tulee tuntea lapset hyvin.

Se kahenkeskinen aika niinku puhuttiin, että sekkii on hirvee voimavara, ku tietää, että puolen vuoden vällein tekkee jonku reissun kahelleen ni sekkii auttaa minun mielestä jaksamaan.

Kerran käytettiin (=ulkopuolista lastenhoitajaa), mutta siitä tuli niin paljon ongelmia, että sen jälkeen ei oo käytetty. Jos on oirehtivia lapsia eikä ymmärrä niitten käyttäytymistapoja ja muuta ni se on hirveen hankala ottaa siihen yhtäkkiä joku ulkopuolinen.

Jaksamista tukevana asiana muutamit sijaisvanhemmat pitivät lapsen kehityksen eteenpäin menemistä. Eräs sijaisvanhempi esimerkiksi kertoi, että jotain asiaa oli opeteltu

monen vuoden ajan ja sitten kun se alkoi pikku hiljaa sujua ja näki tulosta, niin se antoi voimia jaksaa eteenpäin.

Myös sijaislapsilta ja sijaislapsen sukulaisilta saatu positiivinen palaute antoi vastaajien mielestä sijaisvanhemmuudelle merkityksellisyyttä ja voimaa jaksaa toimia sijaisvanhempana.

Se on sitte se palkitsevin hetki ku sen näkkee, että se tuottaa tulosta.

Näkkee miten on ottanu omakseen, että hänki juoksee vastaan ja huutaa että äääiittii ja sylliin ja kaulaan ni kyllähän se on semmonen ihana voimavara ja sitte isommat sannoo että sä oot äiti niin ihaana. Ja minusta se on kanssa hirveen ihania ne lapset mitä ne sannoo, että kyllä sekkii sitä jakamista auttaa ja ovat niin jotenki, onhan ne hirmu ihania ja sulosia.

Ne on kyllä positiivisesti meistä puhunu ja heiän, tytön ukki, on tosi myönteisesti ollu, että ilman meitä ei oltais tässä tilanteessa. Että maailmaan parhaat sijaisvanhemmat ootte.

5.2 Kuormittavat tekijät ja haasteet

Lähes kaikki sijaisvanhemmat kokivat lapsen haastavan käyttäytymisen kuormittavana tekijänä. Jotkut sijaisvanhemmat olivat saaneet apua ja työkaluja lapsen käyttäytymiseen perheneuvolasta tai lasta hoitavalta lääkäriltä. Erityisesti sijoituksen alun haasteet tuntuivat vaativan kärsivällisyyttä ja yövalvomista. Myös johdonmukaisuus kasvatuksessa oli muutaman sijaisvanhemman mielestä tärkeää.

Haasteita tietysti on aina sitte se lapsen käytös ja sitte kaikki se mistä se johtuu. Kun lapsella on ollu monta sijotusta takana ja on ollu haasteelliset olot, ni sitte se hänen kanssaan eläminen, että tuota sitte tulee monia sellasia tilanteita, että itteesäkkii hämmentää että miten toimia.

Ku se ensimmäinen tuli meille, ensimmäinen puoli vuotta oli tosi rankkaa henkisesti. Siinä käytiin semmonen tahtojen taistelu kyllä monessa suhteessa, et se oli kyllä kaikkia kuluttavaa.

Meille tuli oikein vaikeista oloista suoraan, siinähan se oli, yöt valvottiin ja kaikennäköstä asiata.

Sijoituksen alussa muutamia sijaisvanhemmat jännittivät oman perheen turvallisuusasioita. He olivat miettineet mahdollisuutta, jos sijaislapsen biologiset vanhemmat tai heidän ystävänsä tulevat sijaisperheen kotiin ilman lupaa esimerkiksi huumausaineiden vaikutuksen alaisena. Kuitenkaan yhdenkään perheen kohdalla ei ollut tällaista tapahtunut, koska lapsen biologiset vanhemmat tietävät mitä sellainen merkitsisi esimerkiksi lapsen tapaamisoikeudelle.

Alkusijoituksen vaiheessa muutamilla sijaisvanhemmillä oli ollut turvakielto, joka takaa, ettei biologiset vanhemmat tiedä sijaisperheen nimeä, kotiosoitetta eikä puhelinnumeroa, eikä niitä saa hankittua edes auton rekisterinumeron avulla. Haastattelujen aikana kaikilla sijaisperheillä oli sellainen tilanne, että lasten biologiset vanhemmat olivat käyneet heillä kotona ja heillä oli tarvittavat yhteystiedot sijaisperheeseen.

Sen takia mielti ensimmäisen syksyn että pittääkö hälytyslaitteisto ynnä muut, että miten mä uskallan, jos vaikka yksin, uskallan olla.

Muutamit sijaisvanhemmat kokivat sijaislapsen perheen ja suvun kanssa tehtävän yhteistyön kuormittavaksi. Toisilla vastaajista oli kokemuksia, että joidenkin biologisten vanhempien ja sukulaisten kanssa yhteistyö sujuu hyvin, mutta joidenkin kanssa se on todella rankkaa, kun tuntuu, ettei mikään oikein mene oikein.

Kahdella sijaisperheellä oli myös kokemusta tarttuvista sairauksista, jotka tulivat usein sijaislasten kotilomien jälkeen hoidettavaksi. Nämä sairaudet ovat olleet todella hankalia, koska ne ovat tarttuneet sijaislapsen kautta myös sijaisperheen perheenjäseniin ja kierre on uusiutunut monta kertaa. Yksi sijaisperhe mainitsi tarttuvan sairauden olevan syyhy.

Kyllähän niinku varmaan on nämä biologiset vanhemmat ja nämä sukulaiset mitä siinä tulee mukana ni niitten kanssa tämä yhteistyö joko sujuu tai sit ei suju, tai sujjuhan se aina jollakin tavalla, mut niinku kerroin tuossa ni toisen kanssa paremmin ja toisen kanssa vähän huonommin tällä hetkellä.

On meillä ainaki omakohtasia kokemuksia siitä sukulaisista ihan, että on ollu tosi niinku sellasia, että on mietitty lähestymiskieltooo ynnä muuta että...semmosia haasteita kyllä todellakkii tulee.

Sittehän voi tulla joskus sellasia joitaki sairauksia vanhempien mukana, joka tarttuu ja sit se kiertää ja on vaikee karkottaa pois. Tämmösiäki on.

Kuormittavuutta lisäsi joidenkin sijaisvanhempien mielestä se, jos lapsen kehitys ei mene eteenpäin. Tällaisia tilanteita oli esimerkiksi silloin, jos pitkän ajan jälkeen tietyt rutiinit eivät vielä suju kuin vasta monen kertaamisen ja toiston jälkeen. Myös epävarmuus lasten sijoitusten jatkumisesta tuntui muutaman sijaisvanhemman mielestä haastavalta. Toisten biologisten vanhempien kohdalla sijoitukset ovat todennäköisesti pitkiä, mutta joidenkin kohdalla kyse voi olla esimerkiksi muutamasta vuodesta, jonka jälkeen vanhempien tilanne on jo niin hyvä, että lapset voivat lähteä omaan kotiinsa takaisin.

Joskus tuntuu kuormittavalta tai semmoselta haastavaltakii, ku tuntuu, ettei oikein edistytä, että tuntuu, ettei mennä oikein eteenpäin ja sitte ku mennään yks askel eteenpäin, ni tullaan kaks mäännään sitte tuas taaksepäin, että junnataan vähän niinku paikallaan sen lapsen kanssa.

Tavallaan semmonen väliaikaisuuden tunne mikä leijuu, että nyt näitten kahen kohalla on silleen positiivisesti menny, että todennäköisesti tulevat kotiutumaan, ni semmonen taustalla koko ajan se tieto et okei, se kohta lähtee.

Muutamit sijaisvanhemmat kokivat arkea kuormittavaksi tekijäksi menojen lisääntymisen. Usein sijaislapsella voi olla monta kertaa viikossa käyntejä esimerkiksi terapiassa, jolloin sijaisvanhemmat olivat kokeneet viemiset ja tuomiset jatkuvaksi velvollisuudeksi, joka arjen pyörittäksen keskellä voi joskus alkaa tuntua vaativalle.

Sitte tietysti ne sairaalat ku on paljo niitä käyntejä ja joutuu aina kulettelemaan, on vaikka minkä näköstä millon millonkii.

5.3 Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneet asiat

Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneita asioita ei haastatteluissa tullut esille kovin monia. Monet sijaisvanhemmat mainitsivat yhdeksi konkreettiseksi muutokseksi perheen koon kasvamisen lisääntyneen lapsimäärän vuoksi. Eräs sijaisvanhempi mainitsi kodin huoneiden loppuvan kesken, minkä vuoksi täytyy etsiä isompaa kotia, jotta kaikilla olisi hyvin tilaa asua.

Toinen merkittävä asia jokaisessa sijaisperheessä oli toisen vanhemman jääminen pois omasta työelämästä kotiin. Yhdeltäkään perheeltä ei välittynyt asiasta negatiivista kuvaa, vaan jotkut mainitsivat jopa perheen taloudellisen tilanteen kohentuvan entisestä työstä sijaisvanhemmaksi siirtymisen myötä. Eräs sijaisvanhempi oli kokenut vakituudesta työpaikasta irtisanoutumisen kuitenkin isoksi asiaksi. Muutama sijaisvanhempi mainitsi myös yhteistyötahojen lisääntymisen selväksi muutokseksi sijaisvanhemmuuden myötä.

Jäin vakituisesta työstä, sanoin itteni irti ja hyppäsin tuntemattomaan ja jäin kotiin.

Sit niitä oheisjoukkoja ihan hirveesti, sosiaalityö ja sit on nää lastenpsykiatripuoli ja on sukulaiset ja on kaikki mahdolliset, koulu...

Jotkut sijaisvanhemmat kokivat, että sijaisvanhemmuuden myötä aikaa on vähemmän käytettävissä ihmissuhteisiin ja muihin menoihin. Erityisesti puolison kanssa vietettävää kahdenkeskistä aikaa ei tahdo löytyä, mutta toisaalta jotkin sijaisvanhemmat olivat sitä mieltä, että se on normaalia lapsiperheen elämää. Muutenkin pari sijaisperhettä oli sitä mieltä, ettei sijaislasten tulo perheeseen ole muuttanut elämää sen kiireisemmäksi kuin mitä se on ennen sitä ollut.

Aika ei taho aina riittää.

Kahen keskistä aikaa ei miehen kanssa ennää juurikaan hirveesti oo sillä tavalla.

Muutamit sijaisvanhemmat kokivat, että sijaislasten tulon jälkeen he olivat menettäneet joitakin ystäviä ja että sijaisvanhemmuus herätti myös kateutta ympärillä olevissa ihmisissä. Kateus saattaisi johtua sijaisvanhempien mielestä heidän saamastaan rahallisesta tuesta tai ihmisten tietämättömyydestä. Kuitenkin he halusivat painottaa, ettei sijaisvanhempana oleminen ole pelkästään ruusuilla tanssimista, vaikka he ovat sijaisvanhemmuuden myötä saaneetkin paljon myönteisiä asioita elämäänsä.

Minäkii oon sanonu, että ihan te voitte jokkainen, jokkaisella on mahdollisuus niinku kokkeilla tätä sijaisvanhemmuutta et mitä se on, että ei se oo kuitenkaan semmosta, että minä nyt täällä kotona vaan oon ja kynsiä vii-

lailen, että tähän liittyy aika paljon muutakii, että tota ihan kuka vaan voi yrittää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää sijaisvanhemman arjessa jaksamiseen liittyviä tekijöitä. Tutkimusongelmat olivat arjessa jaksamista tukevat asiat ja voimavarat, kuormittavat tekijät ja haasteet sekä sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneet asiat. Vastauksissa tuli eniten esiin arjessa jaksamista tukevia asioita ja voimavaroja. Näissä vastauksissa oli keskenään paljon yhteneväisyyttä. Seuraavaksi eniten vastauksissa tuli esiin kuormittavia tekijöitä ja haasteita. Näissä vastauksissa esiintyi jonkin verran hajontaa, mutta myös samankaltaisuutta vastauksien kesken oli melko paljon. Hajontaa esiintyi myös sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneiden asioiden vastauksissa, joita vastaajat muutenkin osasivat kertoa kaikista vähiten. Silti siitäkin teemasta nousi esiin joitain yhteneväisyyksiä. Seuraavassa on koottuna keskeiset johtopäätökset.

Tutkimukseni kaikki sijaisvanhemmat kokivat voimavarakseen sosiaalityöntekijän. Pääasiallisesti he kokivat, että sosiaalityöntekijän saa hyvin kiinni silloin kun tarvitsee. Sijaisvanhemman ensisijainen tukija tulisikin olla sosiaalityöntekijä, jonka tuki välittyy helposti tavoitettavuuden kautta, silloin kun sijaisperhe sitä tarvitsee (Perhehoitoliitto i.a.b). Koska kaikki sijaisvanhemmat olivat Kuopiosta tai lähikunnista, johtopäätöksenä voisi todeta, että sijaisvanhemmilla sujuu Kuopion sijoittavien sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävä yhteistyö hyvin.

Muita tärkeitä voimavaroja sijaisvanhemmille olivat oma puoliso, muut perheenjäsenet sekä ystävät. Erityisen tärkeiksi koettiin omien biologisten lasten hyväksyntä sijaisperheenä toimimiselle sekä muiden sijaisvanhempien vertaisystävyyys. Henkilön soveltuvuutta sijaisvanhemmaksi tarkasteltaessa onkin tärkeää selvittää, hyväksyvätkö kaikki sijaisperheen perheenjäsenet sijaislapsen ja saako sijaislapsi tasavertaisen aseman muihin perheenjäseniin nähden (Sosiaaliportti 2011f). Myös Ketolan (2008a, 50) mukaan vertaisystävyyys antaa mahdollisuuden kokemusten jakamiseen sekä kuulluksi tulemi-

seen muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Sen kautta voi saada uusia näkökulmia sekä toimintamalleja omaan työskentelyyn sijaisvanhempana.

Vapaan ja loman vieton mahdollisuus jakoi vastaajien mielipiteitä. Toisten mielestä oli ehdottoman tärkeää saada vapaata sijaislapsista, kun taas toiset ajattelivat sijaislasten läsnäolon kuuluvan yhteisille lomille muun perheenjäsenten tavoin. Perhehoitajalaki (1992, 6 §) määrää sijaisvanhemmalle yhden vapaapäivän jokaista kuukautta kohti, vaikka käytännössä se voi olla vaikeaa toteuttaa. Kuitenkin vapaa-ajan viettoon kuului osalla sijaisvanhemmista säännöllinen kahdenkeskinen aika puolison tai oman harrastuksen parissa, jotka myös Rytikangas (2008, 42) toteaa tärkeiksi tekijöiksi jaksamisen ja henkisen hyvinvoinnin kannalta. Vapaa-ajan järjestymiseksi jokainen sijaisvanhempi käytti hyväkseen lastenhoitajaa. Kaikki sijaisvanhemmat siis viettivät jonkinlaista vapaa-aikaa ilman sijaislapsia, jolloin vastauksissa nähtävä ero liittyy mielestäni pidemmän loman viettoon joko sijaislasten kanssa tai ilman, eikä niinkään siihen, ettei joku sijaisvanhempi viettäisi lainkaan vapaa-aikaa ilman sijaislapsia.

Lisäksi sijaisvanhempien arjessa jaksamista tuki sijaislapsen kehityksen eteenpäin meneminen, toisin sanoen tulosten näkeminen, sekä sukulaisilta saatu positiivinen palaute. Näin ollen voisi ajatella, että lapsen kehityksen pysähtyminen ja sijaislapsen sukulaisten kanssa tehtävä haasteellinen yhteistyö voisivat kuormittaa sijaisvanhempaa. Nämä näkökulmat tulivatkin esille tarkasteltaessa sijaisvanhempaa kuormittavia tekijöitä ja haasteita.

Tutkimukseni mukaan sijaisvanhempia eniten kuormittava tekijä oli lapsen haastava käytös. Kuten Kalland (2004, 119) toteaa, lapsen varhaiset kiintymyssuhteen vauriot ja traumaattiset kokemukset vahingoittavat lasta, minkä vuoksi hänellä voi esiintyä muun muassa käyttäytymishäiriöitä ja psyykkisiä ongelmia. Sijaisvanhemmilla tulisi siis olla riittävästi ammattitaitoa ja valmiuksia kohdata vaikeista taustoista tuleva lapsi sekä työkaluja selviytyä lapsen haastavan käytöksen kanssa, jotta tilanne ei pääsisi kuormittamaan sijaisvanhempaa liikaa. Tuovilan (2008, 44) mukaan lapsen vaikeahoitoisuus voi pahimmassa tapauksessa johtaa sijoituksen purkamiseen. Tätä ei kenenkään vastaajan perheessä ollut tapahtunut, mutta eräs sijaisvanhempi mainitsi sen olevan mahdollista tulevaisuudessa, jos lapsen haastavaan käytökseen ei tule muutosta.

Muita tutkimuksessa esiin tulleita haasteita olivat jo aiemmin mainitsemani yhteistyö sijaislapsen biologisten sukulaisten ja perheen kanssa sekä lapsen kehityksen eteenpäin menemättömyys. Myös menojen lisääntyminen ja sijoituksen keston epävarmuus aiheuttivat kuormittavuutta joidenkin sijaisvanhempien mielestä. Menojen lisääntymisen kuormittavuus tuo mielestäni esille ajanpuutteen ja kiireen sijaisvanhemman arjessa. Sijoituksen keston epävarmuus taas mielestäni viestittää, että sijaisvanhempien kannalta pitkäkestoinen, todennäköisesti lapsen täysi-ikäisyyteen asti kestävä sijoitus, voisi olla vähemmän kuormittavaa kuin lyhytkestoinen sijoitus, jossa sijaisperhe joutuu elämään jatkuvassa epätietoisuudessa.

Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneita asioita olivat tutkimuksen mukaan perhekoon kasvaminen, vanhemman jääminen työelämästä kotiin sekä yhteistyötahojen lisääntyminen. Sijaisvanhempi voi käydä kodin ulkopuolisessa työssä, mutta usein sijoitus vaatii toisen vanhemman kotiin jäämisen vakituisesta työstä (Hakkarainen ym. 2010, 20; Ketola 2008a, 53). Myös yhteistyötahot ja erilaiset menot päiväsaikaan vahvistavat käsitystä, että sijaisvanhemman voi olla vaikea hoitaa sijaislapsen asioita, jos hän on kodin ulkopuolisessa työssä esimerkiksi virastoaikaan. Sijaisvanhempien mielestä työstä kotiin jääminen oli kuitenkin positiivinen asia, eikä kukaan ollut sitä mieltä, että se olisi tuonut jotain huonoa mukanaan. Jotkut sijaisvanhemmat olivat kokeneet myös rahallisen tuen herättämää kateutta muissa ihmisissä. Kukaan sijaisvanhemmista ei maininnut olevansa tyytymätön sijaisvanhemmuudesta saatavaan rahalliseen tukeen, joten johtopäätöksenä voisi ajatella heidän olevan tyytyväisiä saamaansa palkkioon.

Tämän tutkimuksen tutkimustuloksia ei voi yleistää koskevaksi kaikkia sijaisvanhempia, mutta se kertoo viiden sijaisperheen kokemuksia arjessa jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä. Verrattaessa tutkimustuloksia esimerkiksi Suvi Saarisen (2006) tekemään pro gradu-tutkielman tuloksiin, voidaan löytää joitain yhteneväisyyksiä, mutta myös joitain eroavaisuuksia. Saarisen tutkimuksessa sijaisvanhemmat olivat kokeneet esimerkiksi väsymistä lapsen hoidon vaativuudesta johtuen, ja tämä tuli ilmi myös omassa tutkimuksessani sijaisvanhempaa kuormittavana tekijänä. Myös loman puute vaivasi useaa sijaisvanhempaa Saarisen tutkimuksessa, mikä osittain on samankaltainen tulos omaan tutkimukseeni nähden. Kuitenkin eniten silmiin pistävä ero oli mielestäni se, että Saarisen tutkimukseen vastanneiden sijaisvanhempien mielestä he eivät olleet saaneet tarpeeksi tukea sosiaalitoimen puolesta, vaikka jotkut olivatkin maininneet tuen saannin

hyväksi. Saarisen tutkimuksessa vastaajat asuivat ympäri Suomea, eikä vastaajajoukko keskittynyt tietylle alueelle, toisin kuin omassa tutkimuksessani. Mielestäni merkittävää onkin nostaa esiin oman tutkimukseni sijaisvanhempien positiiviset kokemukset sosiaalityöntekijän kanssa tehtävästä yhteistyöstä, koska useassa tutkimuksessa kyseinen asia nousee esiin enemmän negatiivisessa kuin positiivisessa sävyssä.

7 POHDINTA

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettinen asenne tutkimusprosessin aikana näkyy tekijän aiheenvalinnassa, tiedonhankinnassa, tutkimusprosessin ja tutkimustulosten kuvauksessa sekä tulosten soveltamisessa (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 10–11). Eettisyys on kulkenut tutkimukseni jokaisessa tekovaiheessa mukana. Esimerkiksi teoriakirjoja ja tiedonlähteitä etsiessäni olen tarkastellut lähteitä kriittisesti, niin kuin tutkijan moraalisiin valintoihin kuuluu (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 12). Tutkimuksen aihetta olen seurannut säännöllisesti median kautta ja näin ollen olen pysynyt ajan tasalla aiheeseen liittyvissä asioissa. Teoriaa kirjoittaessani olen välttänyt plagiointia ja merkannut kaikki asianmukaiset lähdeviitteet työhöni.

Haastattelujen yhteydessä pyysin haastateltavilta kirjallisen luvan käyttää esiin tulevia tietoja tutkimuksessani sekä annoin informaatiota haastattelun aiheesta etukäteen. Luvan pyytäminen on tärkeää muun muassa sen vuoksi, että voidaan osoittaa haastateltavan vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisesta ja haastattelun sisällöstä kertominen sen vuoksi, että haastateltava ymmärtää mitä asioita haastattelussa voi tulla ilmi. (Hirsjärvi ym. 2005, 26–27.) Haastattelutilanteeseen valmistauduin perehtymällä hyvän haastattelijan ominaisuuksiin ja pyrkimällä tietoisesti välttämään haastateltavien johdattelua, jotta tutkimusaineisto olisi luotettavaa. Niin kuin Kuula (2006, 64) kehottaa, käsittelin tutkimusaineistoa luottamuksellisesti ja kirjoitin tutkimustulokset niin, etteivät yksittäiset tutkittavat ole niistä tunnistettavissa.

Tutkimuksen tulokset tulee kertoa sellaisena kuin ne on eli niitä ei saa kaunistella eikä seipitellä. Tuloksia ei saa myöskään yleistää ilman kriittistä tarkastelua. (Hirsjärvi ym. 2005, 28.) Tutkimuksessani olen kertonut tulokset niin kuin ne tutkimusaineistossani on esiintynyt. Aineistoa analysoidessani olen pyrkinyt eettisiin valintoihin etsiessäni tutkimusongelmien kannalta merkittäviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tutkimustuloksia olen tarkastellut viiden sijaisperheen kokemuksina, enkä ole pyrkinyt liiaksi yleistämään niitä yleensä sijaisperheitä koskeviksi.

Haluan nostaa esiin vielä yhden eettisen näkökulman haastattelutilanteisiin liittyen. Aiemmin jo mainitsin, että tiesin muutaman sijaisvanhemman entuudestaan. Tämä on voinut vaikuttaa haastateltavien vastauksiin esimerkiksi niin, etteivät he ole kertoneet avoimesti kaikkia negatiivisia tuntemuksiaan tai kokemuksiaan tutkimuksen teemaan liittyen. Haastateltavilla voi muutenkin olla usein taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35), jonka vuoksi tutkimustuloksiin ei tule suhtautua täysin mustavalkoisesti.

7.2 Opinnäytetyöprosessi ja sen arviointi

Niin kuin opinnäytetyössäni on tullut ilmi, perhehoito ja sijaisvanhemmuus ovat nykyään hyvin ajankohtaisia aiheita. Mediassa puhutaan lisääntyvistä lasten ja nuorten huostaanotoista ja sen myötä lastensuojelun perhehoidon tarpeen kasvusta. Mieleeni on noussut, kuinka helppoa tai vaikeaa nykyajan ihmisillä on ottaa toisten lapsia hoitaakseen ja antaa heille ehkä hiukan valoisampi tulevaisuus. Yhteiskuntamme on hyvin individualistinen, jonka vuoksi toisten auttaminen ja oman kodin jakaminen ulkopuolisille voi tuntua vieraalta ajatukselta. Kuitenkin tarvittaisiin yhä enemmän niitä, jotka olisivat valmiita sen tekemään.

Ihmisiä kohdatessani olen huomannut, että sijaisvanhemmuus voidaan kokea melko pelottavanakin asiana. Moni ei oikein tiedä mitä odottaa tai jos tietää, niin päällimmäisenä mielessä voi olla vaikeudet ja haasteet, joita sijaislapsen myötä tulee. Toisaalta taas olen huomannut, että lapsettomat pariskunnat voivat ajatella sijaisvanhemmuuden mahdollistavan heille oman lapsen, vaikka se ei sitäkään täysin ole. Näiden mielikuvien vuoksi on tärkeää tuoda esiin, mitä sijaisvanhemmuus todella on, luomatta kuitenkaan turhia kau-

hukuvia. Realistiset odotukset auttavat varmasti tulevaa sijaisvanhempaa arjen kohtaamisessa ja toisaalta hieman ruusuiset kuvat tuovat uusia sijaisvanhempia ainakin valmennuskursseille ottamaan selvää, olisiko heistä sijaisvanhemmiksi. Uskon, että monesta meistä olisi siihen, jos vain uskallamme ottaa askeleen kohti tuntematonta.

Opinnäytetyöprosessini lähti kunnolla käyntiin kesän 2010 jälkeen. Jo ennen sitä olin miettinyt opinnäytetyöni aihetta ja pohtinut, että se voisi jollain tapaa liittyä lapsiperheiden arjessa jaksamiseen. Edellä mainittujen pohdintojen myötä aihe muodostui sijaisvanhempia koskevaksi. Aloin tutkimaan aihetta kirjallisuuden ja internetin välityksellä sekä huomioin mediassa esiintyvät ajankohtaiset uutiset perhehoitoon liittyvissä asioissa.

Vuodenvaihteessa 2010–2011 opinnäytetyöni aihe hyväksyttiin ideaseminaarissa ja kirjoitin opinnäytetyösuunnitelman pohjaksi koko opinnäytetyölle. Panostin suunnitelman tekoon ja kävin läpi kaikki opinnäytetyöhöni liittyvät pääkohdat mm. tutkimusmenetelmään ja aikatauluihin liittyen. Suunnitelma on auttanut koko prosessin ajan ja siihen kirjoittamiani teoriaosuuksia olen pystynyt hyödyntämään myös lopullisessa kirjallisessa työssäni.

Haastattelut toteutuivat helmi- ja maaliskuussa 2011. Litteroin haastattelut mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen. Huhtikuun ja heinäkuun välisenä aikana työskentelyni toteutui hieman hitaammalla tahdilla. Muiden töiden ohella sain analysoida tutkimukseni aineiston ja kirjoitettua tutkimustulokset puhtaaksi, mutta jäin tavoitteestani kirjoittaa teoriaosuutta samanaikaisesti. Lisäksi työskentelyssäni oli pitkiä taukoja. Elokuun alussa päätin aikaistaa opinnäytetyöni esitarkastukseen jättämistä lokakuun lopun sijasta jo syyskuun alulle. Elokuun aikana siis kirjoitin teoriaosuuden ja viimeistelin muutenkin opinnäytetyöni lopulliseen muotoonsa.

Mielestäni opinnäytetyöni prosessi on sujunut pääosin oikein hyvin. Aiheen mielekkyys on pitänyt mielenkiintoni yllä alusta loppuun saakka ja hyvin tehty suunnitelma on ohjannut työnteokoani koko prosessin ajan. Opiskelutovereiltani olen saanut vertaistukea esimerkiksi silloin, kun työn etenemättömyys on synkistänyt mieltäni, ja ohjaavalta opettajalta olen saanut ohjausta ja apua tarvittaessa. Aikataulullisesti minulla on ollut riittävästi aikaa tehdä tutkimustani eivätkä pienet tauot työskentelyssäni ole haitanneet

kokonaisuutta. Ainoastaan kesän aikana minulla oli pidempiä taukoja, jonka jälkeen koin, että ajatukset täytyi taas koota uudestaan opinnäytetyöhön liittyvissä asioissa. Uskoisin, että olisi ollut helpompaa, jos olisin pystynyt tekemään opinnäytetyötä koko ajan tasaiseen tahtiin.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on opettanut minua tutkimuksen teossa paljon. Ennen tätä minulla ei ollut kokonaiskuvaa tutkimuksen eri osa-alueista ja siitä, kuinka paljon tutkimuksen tekeminen vaatii käytännön tekojen lisäksi ajatustyötä ja -prosessointia. Yksin työskennellessä minulla on ollut mahdollisuus sopeuttaa työntekoa joustavasti muiden opiskelujen ja menojen ohella, joten olen pitänyt sitä hyvänä asiana. Joskus kuitenkin olen kaivannut tutkimusparia tai -ryhmää sellaisissa tilanteissa, kun en ole oikein tiennyt miten minun tulisi jatkaa työskentelyäni.

Opinnäytetyössäni kehitettävää on työelämäyhteistyökumppanin puute. Opinnäytetyön olisi voinut toteuttaa yhteistyössä esimerkiksi kaupungin sijaishuoltoyksikön kanssa. Positiivisena asiana näen kuitenkin, että minulla on työelämään sellaisia kontakteja, joissa voin kertoa opinnäytetyöstäni. Toivon, että se tavoittaisi henkilöitä, jotka voisivat kiinnostua sijaisvanhemmuudesta.

Jatkotutkimusideoita opinnäytetyölleni voisi olla ainakin sijaisvanhempien tukeminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta sekä sijaisvanhempien kanssa tehtävä yhteistyö biologisten vanhempien näkökulmasta. Aiheet nousivat mieleeni sen vuoksi, että oman tutkimukseni tuloksissa yhtenä sijaisvanhemman tärkeimpänä tukena toimii sosiaalityöntekijä, joten olisi mielenkiintoista kuulla sosiaalityöntekijän näkökulmasta, miten sijaisvanhempien tukeminen toteutuu. Biologisten vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö nousi puolestaan tutkimukseni vastauksissa kuormittavana tekijänä, joten olisi mielenkiintoista tietää, miten biologiset vanhemmat kokevat yhteistyön sijaisvanhempien kanssa.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 14.8.2011.
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/C_17_ISBN_9789524930994.pdf.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus, 25–43.
- Hakkarainen, Pirjo; Kuukkanen, Maria & Piispanen, Hannu 2010. Perhehoidon tietopaketti. Perhehoitoliitto ry.
- Hirsjärvi & Hurme 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hämäläinen, Pekka 2007. Rennosti vastuullinen työssä ja elämässä. Helsinki, Jyväskylä: Minerva.
- Janhunen, Tarja 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Mene-tyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 123–146.
- Kalland, Mirjam 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, Annamajja; Saarnio, Tuula & Hujala, Anne (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 119–149.
- Ketola, Jari 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Helsinki: WS Bookwell Oy, 27–60.
- Ketola, Jari 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-Kustannus, 15–26.

- Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 68–84.
- Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 70–85.
- Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417. Viitattu 9.8.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a. Perheille. Lastenhoitoapua. Viitattu 13.8.2011.
<http://www.mll.fi/perheille/lastenhoito/>.
- Mehtonen, Anna 2008. Tuettu sijaisvanhemmuus? Perhehoitajien kokemuksia saamastaan tuesta. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Pro gradu tutkielma.
- Perhehoitajalaki 1992. 3.4.1992/312. Viitattu 8.8.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920312>.
- Perhehoitoliitto i.a.a. Faktaa sijaisvanhemmuudesta. Palkkiot ja korvaukset. Viitattu 10.8.2011. <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/palkkiot-ja-korvaukset>.
- Perhehoitoliitto i.a.b. Faktaa sijaisvanhemmuudesta. Perhehoidon tukimuodot. Viitattu 11.8.2011. <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/perhehoidon-tukimuodot>.
- Perhehoitoliitto i.a.c. Näin tulen sijaisvanhemmaksi. Odotusaika. Viitattu 19.9.2011.
<http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/---odotusaika>.
- Pesäpuu ry 2010. PRIDE-ohjelma. Viitattu 10.8.2011. <http://www.pesapuu.fi/pride-ohjelma/>.
- Roikonen, Heljä 2011. Lastensuojelu. Hyvästit laitoshoidolle. Savon Sanomat 3.8.2011, 6.
- Rytikangas, Iina 2008. Tehokas ajankäyttö – vähemmän stressiä, enemmän tuloksia. Helsinki: Helsingin kauppakamari, Helsingin kamari.
- Saari, Suvi 2006. Arjen ammattilaiset – Sijaisvanhemmuus työnä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Pro gradu tutkielma.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Sosiaalityö. Viitattu 13.8.2011.
http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalityo.

- Sosiaaliportti 2011a. Lastensuojelun käsikirja. Avohuolto. Viitattu 8.8.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/>.
- Sosiaaliportti 2011b. Lastensuojelun käsikirja. Avohuolto. Tukihenkilö tai tukiperhe. Viitattu 8.8.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo/>.
- Sosiaaliportti 2011c. Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevä lastensuojelu. Ehkäisevän lastensuojelun tavoitteet ja periaatteet. Viitattu 13.8.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/>.
- Sosiaaliportti 2011d. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Viitattu 8.8.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>.
- Sosiaaliportti 2011e. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Ammatillinen perhekoti. Viitattu 8.8.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/amatillisetperhekodit/>.
- Sosiaaliportti 2011f. Lastensuojelun käsikirja. Sijaishuolto. Perhehoito. Viitattu 8.8.2011. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/>.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2010. Tilastoraportti. Viitattu 1.8.2011.
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, Pirjo 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola Jari (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29–76.
- Väestöliitto 2011. Parisuhde. Tietoa parisuhteesta. Viitattu 13.8.2011.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhdeesta/.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko.

TEEMAT:

Sijaisvanhemman hyvinvointia/arjessa jaksamista tukevat asiat sekä voimavarat.

Mitkä asiat tukevat jaksamistasi? Mitkä ovat keskeisiä voimavarojasi?

Vertaisryhmä, sosiaalityöntekijät, lastenhoitaja...?

Perhe, ystävät...?

Harrastukset...?

Tuntuuko Sinusta, että Sinulla on omaa aikaa/lomaa tarpeeksi?

Sijaisvanhempaa kuormittavat tekijät/haasteet.

Mitkä asiat koet haasteellisiksi? Mitkä asiat tuntuvat kuormittavan Sinua eniten?

Tapaamiset, lisääntynyt työmäärä, asioiden hoitaminen, kiire...?

Loman/ajan puute, parisuhteen kärsiminen, perhesuhteet esim. biologisten ja sijaislasten väliset suhteet...?

Sijaislapsen kasvatus, haasteellinen käyttäytyminen...?

Tuen puute sosiaalityöntekijöiltä/perheeltä/ystäviltä...?

Sijaisvanhemmuuden myötä muuttuneet asiat.

Mitkä asiat ovat muuttuneet sijaisvanhemmuuden myötä? Mitkä muutokset ovat positiivisia? Mitkä muutokset haasteellisia tai vaikeita?

Perhesuhteet...?

Arvot...?

Ajankäyttö...?

Työ...?

Taloudellinen tilanne...?

Jaksaminen/hyvinvointi...?

Liite 2. Suostumus haastatteluun.

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Allekirjoituksellani annan sosionomi-opiskelija Heidi Koistiselle suostumukseni käyttää nauhoitettua haastatteluaineistoa opinnäytetyössään, jossa tutkitaan sijaisvanhempien arjessa jaksamista. Haastattelussa esiin tulevat tiedot käsitellään luottamuksellisesti eikä tuloksista voi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä.

Paikka ja aika

_____._____.2011

Allekirjoitus

Nimenselvennys
